

vain lisää ja se on muuttunut entistä monimutkaisemmaksi.

Simo Alitalo
Tuike Alitalo

Kirjallisuus

- BORDWELL, David. Citizen Kane. Teoksessa NICHOLS, Bill (ed.). Movies and Methods. Berkeley ja Los Angeles, University of California Press, 1976.
- BRUUN ANDERSEN, Michael. Mellem folkfront og fascisme: Tågernas kaj - Og ved Dagry. Teoksessa Film-analyser - Historien i filmen. Røde Hane, 1977.
- A COLLECTIVE Text by the Editors of Cahiers du Cinema. John Fords Young Mr. Lincoln. Teoksessa MAST, Gerald & COHEN, Marshall (eds.). Film Theory and Criticism. New York, Oxford University Press, 1974.
- GODARD, Jean-Luc. Haastattelu. Filmihullu, (1984):4,s.26-29.
- WOLLEN, Peter. Readings and Writings. Semiotic Counter-Strategies. London, Verso Editions, 1982.

Argument-ideologia kriitiikin kourissa

HOLZ, H.H. & METSCHER, T. & SCHLEIFSTEIN, J. & STEIGERWALD, R. (toim.). Marxismus, Ideologie, Politik. Krise des Marxismus oder Krise des "Arguments"? Frankfurt aM, Verlag Marxistische Blätter 1984. 318 sivua.

Meillä Suomessa viime vuosina koettu Haug-boomi on ehkä luonut mielikuvaa, että kyseessä olisi joku Länsi-Saksassa jakamatonta suosiota nauttiva suuri ajattelija. Itse asiassa W.F. Haug ja hänen johtamansa Argument-ryhmittymä on viime vuosina saanut osakseen enenevässä määrin kritiikkiä myös Liittotasavallassa.

Viimeisin osoitus tästä on Holzin, Metscherin ym. toimittama laaja teos **Marxismus, Ideologie, Politik**, joka lienee tähän asti laajin ja systemaattisin kritiikki Argument-ryhmittymää kohtaan. Vaikka kyseessä on ns. reader-tyyppinen teos, jonka useat kirjoittajat lähestyvät Haugia ja Argument-ryhmittymää varsin eri tavoin, on lukuisien kirjoittajien yhdistävä piirre joko jäsenyys tai läheinen suhde Saksan liittotasavallan kommunistiseen puolueeseen, DKP:hen. Teoksen kritiikki perustuu keskeisiltä osiltaan marxilais-leniniläisiin lähtökohtiin.

Koska teoksella on peräti 18 kirjoittajaa ja aiheet vaihtelevat laidasta laitaan, ei tässä ole mahdollisuutta esitellä kirjaa kuin osittain. Jo mainittujen toimittajien lisäksi nimekkäimpiä kirjoittajia lienevät Lothar Peter, Frank Deppe (jonka kiinnostava artikkeli suomennettiin taannoin **Soihtu**-lehdessä), Kaspar Maase, H.J. Sandkühler ja Albert Engelhardt.

Koska Argument-ryhmittymä on lehdessään ja julkaisusarjoissaan käsitellyt laajasti erilaisia yhteiskunnallisia ongelmia, on myös kritiikkiteoksessa monenlaisia kirjoituksia, joiden aihepiiri ulottuu filosofiasta ja työn sosiologiasta feminismiin. Tyydyn seuraavassa lähinnä esittelemään tiedotusopillisesti ehkä kiinnostavimpia kirjoituksia, joskin on myönnettävä, että joku muu voisi löytää kirjasta muuta esiteltävää.

Oikeistokäänte

Teoksen yleisestikin ehkä kiinnostavimpia artikkeleita on Karl-Heinz Braunin katsaus Argument-ryhmittymän kehittymiseen yli 20 vuoden aikana. Katsaustaan varten kirjoittaja on ilmeisesti käynyt läpi **Das Argument** -lehden keskeisimmät kirjoitukset vuodesta 1959 näihin päiviin saakka ja sen lisäksi perehtynyt ryhmittymän muihin julkaisusarjoihin.

Mielestäni meillä Suomessa on ollut liiaksi vain kahdenlaista suhtautumista Argument-ryhmittymään. Joko se on otettu kokonaan ja hyväksytty kriittikömmästi tai sitten esim. Haugin ajatukset on tyrmätty täysin. Braun varoittaa artikkelissaan tällaisesta ja korostaa Argument-ryhmän ristiriitaisuutta. Sen kehityksessä voidaan havaita hyvin erilaisia kausia, ja käsityksiä keskeisistä ideologisista kysymyksistä on ajoittain tarkistettu.

Das Argument -lehti perustettiin Länsi-Berliinissä vuonna 1959, jolloin se toimi ydinasevarustelua vastustavan ryhmittymän äänenkannattajana. Lehden kantava teema oli ydintuhon estäminen. Tultaessa 1960-luvulle lehden aihepiiri laajeni tuntuvasti ja sen palstoilla käytiin keskustelua estetiikasta, hegemoniasta, "Saksan mallista" ja monista muista kiinnostavista aiheista. Keskustelua sävytti Braunin mukaan ns. uusvasemmistolaisuus ja tukeutuminen Frankfurtin koulukuntaan, sellaisiin teoreetikoihin kuin Adorno, Marcuse ja Bloch.

Vuosi 1968 oli Länsi-Euroopan opiskelijaliikkeessä ns. hullu vuosi, jolloin mm. opiskelijamielenosoitukset saavuttivat huippunsa. **Das Argument** -lehdelle se merkitsi lisääntyvää kiinnostusta marxismia ja leninismia kohtaan. Erityisesti 1970-luvulla Argument-ryhmittymä lähestyi jossain määrin DKP:tä ja sen tutkimuslaitosta sekä reaaliosialismia, jos kohta itse lehden palstoilla esiintyi koko ajan myös kriittisiä puheenvuoroja tällaista kehitystä kohtaan. Kaiken kaikkiaan Braun pitää tätä Argument-ryhmittymän kehityksessä kaikkein myönteisimpänä vaiheena. Tuolloin lehti toimi avoimen ja rehellisen yhteiskunnallisen keskustelun foorumina, josta ketään ei suljettu pois.

1980-luvulle tultaessa Argument-ryhmittymän kehityksessä tapahtui käänte, jota Braun pitää selvästi oikeis-

tolaisena. Se ajoittuu samoihin aikoihin kuin ryhmittymä käynnisti tunnetun ideologiaprojektinsa eli PIT:n. Argument-ryhmittymä alkoi tehdä selvää pesäeroa marxismi-leninismiin, reaaliosialismin vastaiset puheenvuorot lisääntyivät lehden palstoilla, ja teoriapuolella lanseerattiin esiin surullisensuoluisia teorioita "monista marxismeista" jne. Samalla alkoi myös laskea lehden levikki, joka 1970-luvun parhaina vuosina oli ollut kunnioitettavassa 15 000 kappaleen määrässä.

Dogmatismia?

Teoksen tiedotusopillisesti kiinnostavinta antia lienevät Argument-ryhmittymän ideologiaprojektia eli PIT:tä arvioivat kirjoitukset. Tyydyn tässä vain referoimaan Thomas Metscherin PIT-kritiikkiä.

Metscher pitää marxilais-leniniläisen ideologiateorian perustana Marxin **Poliittisen taloustieteen kritiikin esipuhetta** (suomennettu nimellä **Kansantaloustieteen arvostelua**), jossa Marx tunnetusti määrittelee ideologiat poliittisiksi, uskonnollisiksi, filosofisiksi ym. ideologisiksi muodoiksi, joissa ihmiset tajuavat yhteiskunnalliset ristiriidat ja pyrkivät ratkaisemaan ne. Tästä Metscher vetää varsin suoran linjan Leniniin, jonka ideologiateoria nojautuu samaan perinteeseen.

Kiinnostavaa kyllä, Metscher näkee Gramscin ideologiateorian kuuluvaksi samaan perinteeseen. Mielestäni tulkinta on oikeaan osunut, sillä käytännössä kaikki Gramscin perusväittämät voidaan palauttaa marxilais-leniniläisiin perusväittämiin. Tässä suhteessa olen eri mieltä kuin esim. Veikko Pietilä (1984), joka katsoo PIT:n ideologiateorian olevan paljolti yhtäläinen Gramscin ja Althusserin kanssa. Tosiasiassa Gramscin ideologiakäsitystä on hyvin vaikea yhdistää PIT:n teorioihin.

PIT:n ja marxilais-leniniläisen ideologiakäsityksen perustava ero on suhde Marxiin ja Engelsiin.

PIT:n ideologiateoria ei perustu **Kansantaloustieteen arvosteluun**, vaan ennen kaikkea Engelsing teokseen **Ludwig Feuerbach ja klassisen saksalaisen filosofian loppu** sekä jossain määrin kaiketi Marxin ja Engelsing **Saksalaiseen ideologiaan**. Metscher taas toteaa oikeutevasti, että niiden perustalle on kyseenalaista rakentaa systemaattista ideologia-

teoriaa. Erityisesti Engelsin teoksessa ideologiat esiintyvät 'ideologisen mahdin' käsitteenä, minkä PIT ottaa suoraan omaan käsitteistöönsä. Ideologisen mahdin käsite johtuu siitä, että teosten keskeinen tutkimuskohde on porvarillinen ideologia. Ts. PIT ei ota huomioon sitä, että mainitut Marxin ja Engelsin teokset ovat luokkaspesifejä tutkimuksia porvarillisesta ideologiasta, eivätkä he itse koskaan tarkoittaneet niitä systemaattisen ideologiateorian perustaksi. Tämän fundamentaalisen ongelman ohittaa liian kevyesti mielestäni myös Veikko Pietilä (emt., 46-47).

PIT:n tapauksessa on ehkä kyse hieman liian kirjaimellisesta Marxin ja Engelsin lukemisesta. Joku voisi pitää näin yksioikoista ideologiateorian rakentamista esim. **Ludwig Feuerbach** -teoksen perustalle jopa dogmaattisena.

Joudutaan nimittäin suuriin vaikeuksiin viimeistään ryhdyttäessä arvioimaan PIT:n tapaan rakennetun teorian avulla ideologian funktiota sosialistisessa hegemoniassa. Leninin ja Gramscin avoin tavoite taas oli nimenomaan rakentaa sosialistinen hegemonia. Käsittäakseni tämä on se syy miksi kumpikaan ei rakenna ideologiateoriaansa samoin kuin PIT, vaikka molemmat tunsivat mainitun Engelsin teoksen.

Eklektismiä?

PIT joka tapauksessa pysyy uskollisena ideologisen mahdin käsitteelle. Kun PIT samalla irtisanoutuu Veikko Pietilän sanoin (emt., 52) "... jyrkästi irti kaikesta ekonomismista ja luokkareduktionismista...", se ei tietenkään voi arvioida ideologioita niiden luokkasisällön mukaan. Sen sijaan ideologioita tulee PIT:n mukaan arvioida sen mukaan, edustavatko ne ylhäältä vai alhaalta tapahtuvaa yhteiskunnallistumista. Veikko Pietilä pitää erottelua analyttisena (emt., 44).

Metscher katsoo, ettei erottelun avulla päästä käsiksi ideologioitten ytimeen. Itse sanoisin, että erottelu on pikemminkin epäanalyttinen kuin analyttinen. Eikä se ole edes mitenkään uusi ja ainutlaatuinen, vaikka Pietilä sanoo Uusitupaa ja Koivistoa lainaten PIT:n kehittävän positiivisessa mielessä marxilaista ideologiateoriaa (emt., 43). Samanlaisia pystysuora/vaakasuora -erot-

teluja tehtiin esim. Neuvosto-Venäjällä jo 60 vuotta sitten, kun eräät ääri-vasemmistolaiset vaativat siellä ideologisten mahtien, esim. valtion arvioimista sen mukaan edustaako se jotain ylhäältä vai alhaalta. **Penikkataudissa** Lenin piti tällaisia erotteluja suunnilleen yhtä toimivina kuin kiistoja siitä, kumpi on ihmiselle tärkeämpi, vasen jalka vai oikea käsi.

Joku voi pitää kritiikkiä (edellinen ei ollut kirjasta, vaan omaani) kärkeväna ja poliittisena. Ja kieltämättä **Marxismus, Ideologie, Politik** -teoksessa päästelläänkin aika kovaa, sanoja säästelemättä. Esimerkiksi Metscherin loppuarvio on, että PIT on kovin eklektinen. Mutta miksi kritiikki ei saisi olla kovaa, sillä kovaa päästelee myös **Argument**-ryhmitymä, joka on tavannut leimata vastustajiaan milloin ekonomisteiksi ja milloin dogmaatikoiksi? Niin metsä vastaa kuin sinne huudetaan. Mitä taas poliittisuuteen tulee, niin poliittinen on myös PIT. Tuskin tiede nimittäin voi löytää ideologiaa poliittisempaa tutkimuskohdetta. Siksi PIT:n on kestettävä myös poliittisen käytännön kritiikki tieteellisen lisäksi.

Kirja sisältää sekä tieteellistä että poliittista kritiikkiä. Kirjan lukemalla voi päätellä, onko marxismi kriisissä - kuten **Argument** väittää - vai onko **Argument** kriisissä, kuten kirja väittää.

Jorma Mäntylä

Kirjallisuus

PIETILÄ, Veikko. Ideologiateoriaa länsiberliiniläisittäin: Projekt Ideologie-Theorie. *Sociologia* 21(1984):1.